

การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชน  
ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย\*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE ETHICAL PRINCIPLES OF ANGELS  
TOWARDS PEOPLE IN MUANG DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

พระมหาอนุวัฒน์ อนุวตฺตโน

Phramaha Anouwat Anouwatthāno

พระครูจิรัฏฐมธัช

Phrakru Jiradhammathat

พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม

Phramaha Paitoolchaikung siridhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campas, Thailand.

E-mail: 6402205015@mcu.ac.th

### บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความมีอยู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และ 3) วิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า ความมีอยู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา คือสัตว์ผู้ที่อาศัยอยู่ในเทวโลกในชั้นสวรรค์ มี 6 ชั้น เรียกว่า ฌกามาพจร หมายถึง ภพภูมิที่ยังติดอยู่ในช่วงกามตัณหา มีการจุติ เกิด ดับ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 จำพวก คือ สมมุติเทพ อุบัติเทพ และวิสุทธิเทพ การอุบัติขึ้นของเทวดานั้น เกิดมาจากผลบุญที่เพียรสั่งสมและมีคุณธรรม เช่น หิริ โอตตปปะ หากหมดอายุขัยแล้วก็จุติดับลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน ความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อจากบรรพบุรุษและทางจิตวิญญาณ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือพญานาค เจ้าแม่สองนาง ผีสง นางไม้ ความเชื่อในเรื่องเทวดามีอิทธิพลต่อวรรณกรรมและศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของจังหวัดหนองคาย ซึ่งได้ถูกผสมผสานไปตามยุคสมัยมาถึงปัจจุบัน เมื่อวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และรูปแบบพิธีกรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางประเพณี พบว่า มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาทุกกิจกรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่มีผลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่ในการทำ

---

\*Received: 13 January 2023; Revised: 24 April 2023; Accepted: 26 April 2023

ความดี ละเว้นความชั่ว อันเป็นพลังศรัทธา ความเชื่อ ให้เข้าถึงหลัก คำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

**คำสำคัญ:** จริยธรรมของเทวดา, ประชาชน, จังหวัดหนองคาย

## Abstract

The purposes of this research are: 1) to study the divines' existence and morality in Buddhism 2) to study the belief in the angles towards people in Maung District, Nongkhai Province and 3) to analyze the divines' morality towards people in Maung District, Nongkhai Province. This research is the qualitative research by using the in-depth interview. The results of the research are found that:

The divines' existence and morality in Buddhism are the creatures in the divines' world in the six heavens of sphere called the six heavens of sense-sphere meaning the realm in attachment to the circle of defilements consisting of decease, birth and death. In the Buddhist scripture, they can be divided into three groups, that is, the conventional divines, occurred divines and pure divines. The divines' occurrence results from the accumulated merits and having the virtue, that is, moral shame, moral dread. If the life span is end, the decease will be ended in the same from the heavens. The belief in the divines towards people in Maung District, Nongkhai Province inherits from the ancient people and the consciousness. It results in the faith in Phraya Nagga, Choawmae Songnang, ghosts, wood nymph and divine in agreeable to the ancient cult and Hinduism such as the influence on the literature and various arts in Nongkhai Province that are accumulated in the past to the present periods. The analysis of the divines' morality towards people in Maung District, Nongkhai Province is found that the formats of the rituals have the special entity and traditional value that is associated with Buddhism in every activity in the new offspring in doing good and avoiding an evil that are the faith forces to reach the Buddhist teaching as concrete object.

**Keywords:** Moral principle devine being, people, Nongkhai Province

## บทนำ

เทวดาหรือเทพ มีเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทต่าง ๆ มากมาย เห็นได้ชัดจากภายหลังที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาจบลง บรรดาเทพต่างชื่นชมยินดีพากันกล่าวแซ่ซ้องสาธุการสรรเสริญ ดังกระหึ่มกึกก้องไปทั่วโลกธาตุ ความว่า เทพในสวรรค์แซ่ซ้องสรรเสริญกระจายข่าวว่า นั้นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตน

มฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พรหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หมุนกลับไม่ได้ เพียงครู่เดียวเท่านั้น เสียงป่าวประกาศได้กระจายขึ้นไปถึงพรหมโลก ด้วยประการฉะนี้ ทั้งหมื่นโลกธาตุนี้ก็สั่นสะเทือนเลื่อนลั่น ทั้งแสงสว่างอันเจิดจ้าหาประมาณมิได้ก็ปรากฏในโลก ล่วงเลยอาณาภาพของเทพทั้งหลาย (ส.ม. (ไทย), 19/1081/596)

เทวดานั้นมีหลายประเภท ซึ่งอยู่ในการปกครองของท้าวจุลโลกบาลทั้งสี่ และอาศัยอยู่ในมิติระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา วิมานของเทวดาเหล่านี้จะอยู่ใกล้กับโลกมนุษย์ แต่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเนื้อ ยกเว้นผู้มีตาทิพย์ แม้แต่เทวดาเป็นผู้ที่ประกอบกุศลมามากระดับหนึ่ง แต่ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดตามกำลังบุญและบาปของตน และมีความเป็นสัมมาทิฐิและมีจิตวิเศษเคล้ากันไป ซึ่งเทวดาในชั้นนี้จะคอยพิทักษ์ปกป้องพระพุทธศาสนาในฐานะทวารบาล ดังมีคำกล่าวไว้ในอรรถาธิบายโลกपालสูตรว่า เมื่อถึงวันพระท้าวจุลโลกบาลทั้งสี่ จะลงมาตรวจตราว่า ใครทำความดี ท่านก็จะเขียนชื่อไว้ในแผ่นทองคำ ส่งให้องค์มาตุลีและทูลถวายแก่พระอินทร์ หากมีชื่อในแผ่นทองคำมาก เทวดาทั้งหลายก็จะอนุโมทนาด้วยความยินดีว่า จะมีผู้มาเกิดบนสวรรค์มากขึ้น (แก้วธारा (นามแฝง), 2556) เทวดามีที่มาอย่างไร ถ้าว่าตามกำเนิดของเทพแล้ว จะเห็นได้จากคัมภีร์ขุททกนิกาย จุฬนิกาย ที่จำแนกเทวดาหรือเทพเป็น 3 จำพวก คือ 1. สมมติเทพ 2. อุบัติเทพ 3. วิสุทธิเทพ (ขุ.จุ. (ไทย), 30/119/387) ซึ่งตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนานั้น เทวดา สมมติเทพ คือเป็นเทวดาโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา พระราชกุมาร พระราชเทวี สมมติเทพนี้ว่าโดยคุณธรรม จริยธรรมแล้ว ก็คือผู้ปฏิบัติดีทั้งเทพ และมนุษย์ยกท่านไว้ในฐานะเทพ เพราะท่านปฏิบัติในราชธรรม 10 ประการ อุบัติเทพหรืออุบัติดีเทพ คือ เทวดาชนิดโอปปาติกะผู้อุบัติบนสวรรค์ชั้นต่ำบ้าง สูงบ้าง ตามบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญมา เทวดาเหล่านี้ได้เคยสร้างสมบุญกุศลเอาไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์หรือสัตว์ บุญกุศลนั้นจึงนำส่งให้อุบัติเป็นเทพ คือเทพโดยกำเนิด ได้แก่ เทพชั้นจาตุมหาราช เทพชั้นดาวดึงส์ เทพชั้นยามา เทพชั้นดุสิต เทพชั้นนิมมานรดี และเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทพชั้นนี้เนื่องในหมู่พรหม และเทพชั้นสูงกว่านั้นเป็นต้น และวิสุทธิเทพ คือเทพโดยความบริสุทธิ์จากการปฏิบัติในธรรม ผู้บรรลุธรรมผลสมบูรณ์ ได้แก่ พระตถาคต พระอรหันต์ ซีณาสพ พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์ผู้มีจิตปราศจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวง มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์อยู่เสมอ และเป็นที่พึ่งอันประเสริฐของสรรพสัตว์ทั้งหลาย วิสุทธิเทพนี้มีจิตใจที่สูงกว่าพวกสมมติเทพและอุบัติเทพ เพราะท่านมีคุณธรรมสูงกว่า ดังนั้นเทวดาจึงหมายถึงผู้ที่มีชีวิตและภาวะเป็นทิพย์ มีกายเป็นแสงสว่าง เปล่งรัศมีและเสวยสุขในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ไม่มีอาการเจ็บไข้ แต่จะมีรูปโฉมงดงาม สามารถคงความเป็นหนุ่มสาวอยู่เช่นนั้น ตลอดอายุขัยของเทวดาทั้งหลาย (พระอริการประทุม จารุวิไล (ปรางมาศ), 2554) และมีอาหารทิพย์หรือสุทธาโภชนที่มีรสชาติยอดเยี่ยม (ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย), 28/229/122) อันเกิดจากทานที่ให้แล้วด้วยดี มีท้าววิตุลทั้งหมด 10 ประการ คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ เครื่องทัดทรงอาสนะ และโคมประทีป (ที.ปา. (ไทย), 11/337/227-229)

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าถามว่า เทวดามีรูปร่างลักษณะอย่างไร ตอบได้ว่า มีรูปร่างสวยงาม มีเครื่องอสังการ สวมขฎา ต่างจากเทวดาของโลกตะวันตกที่ติดปีกบินได้ ซึ่งเป็นการยืนยันถึง

การมีอยู่ของเทวดา และบทบาทของเทวดาในพระพุทธศาสนาที่ชื่นชมยินดีกับความสำเร็จในการเทศนาธรรมของพระพุทธเจ้า และบทบาทอื่น ๆ จากนี้ก็มีอีกมากมาย ทั้งแก่บุคคลผู้ประพฤดี ปฏิบัติชอบ และต่อธรรมชาติอีกด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการที่มีเทวดาธรรมชาติในชื่อต่าง ๆ (วิมहा. (ไทย), 1/36/25; ขุ.จ. (ไทย), 30/119/387) กล่าวคือ เทวดาสถิตประจำน้ำ เรียกว่า พระแม่คงคา เทวดาสถิตประจำฝน เรียกว่า พระวรุณเทพ เทวดาสถิตประจำลม เรียกว่า วายุเทพ เทวดาสถิตประจำดวงจันทร์ เรียกว่า จันทรเทพ เทวดาสถิตประจำดวงอาทิตย์ เรียกว่า พระสุริยเทพ เทวดาสถิตประจำต้นไม้ เรียกว่า รุกขเทวดา เทวดาสถิตประจำภูเขา เรียกว่า สีขรเทพ เทวดาสถิตประจำเรือน เรียกว่า ชรเทพ (เทวดาประจำบ้านเรือน) เทวดาสถิตประจำแผ่นดิน เรียกว่า ภูมิเทพ (พระเสาร์คำ ธมมวโร (อิหฺล้า), 2560) ซึ่งเทวดาเหล่านี้ จัดอยู่ในกลุ่มของเทวดาที่อยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชนั่นเอง ในคัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวถึงโลกของเทวดาว่า เทวโลกคือโลกของหมู่เทวดาในสวรรค์ เป็นภพที่มีอารมณ์เลิศ โลกที่มีแต่ความสุข แต่ยังไม่เกี่ยวข้องกับกามอยู่ ได้แก่ เทวดาที่สถิตอยู่ในภพภูมิชนิดกามาวจรภูมิ 6 ชั้น คือ 1. สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชา (จุตฺโลกบาล) 2. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ 3. สวรรค์ชั้นยามา 4. สวรรค์ชั้นดุสิต 5. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี 6. สวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตติ (วิมहा. (ไทย), 1/36/25) ดังมีคำกล่าวไว้ในเรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์เทวดาว่า คำว่า เทวดา หรือเทพ ใช้คลุมถึงพรหมทั้งหลายด้วย โดยแบ่งเป็นเทวดาชั้นกามาวจรหรือสวรรค์ชั้นที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม 6 ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมิตตวสวัตติ ต่อจากนั้นก็มิเทพชั้นรูปาวจร (รูปพรหม) 6 ชั้น และสูงสุดมีเทพชั้นอรุปาจร (อรุปรหม) 4 ชั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548)

เมื่อมองถึงความเป็นมาและความสำคัญของเทวดาดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจว่า เทวดาหรือเทพนี้มีคุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติในธรรมอย่างไร เมื่อศึกษาแล้วจะทำให้ได้ความรู้ใหม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่จำเป็นในฐานะเป็นชาวพุทธที่ศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา ย่อมต้องเรียนรู้บริบทของพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ ชาดก เทวดานิยายต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือด้วย ในการศึกษาเรียนรู้เรื่องเทวดานี้ ในระยะยาวแล้วสมควรสร้างเป็นองค์ความรู้ที่เป็นระบบเพื่อเรียนรู้คุณค่าบทบาทคุณธรรม จริยธรรมของเทวดาต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจท้าวใจเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” เพื่อศึกษาเทวดาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อ และการปฏิบัติต่อเทวดาของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันมีการกราบไหว้บูชาและหวังพึ่งเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันหลากหลายรูปแบบในสังคมไทย ผลจากการศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่สามารถจะนำหลักจริยธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ไม่มากนักน้อย

## วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความมียู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

## วิธีดำเนินการวิจัย

**1. รูปแบบการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยไว้ ดังนี้

1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Sources) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครอง และพระภิกษุที่ต้นแบบในการประกอบพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเทวดาในทางพระพุทธศาสนา และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในรูปแบบต่าง ๆ ในจังหวัดหนองคาย

**2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก** ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่สามารถให้ข้อมูลได้ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มี 2 กลุ่ม คือ (1) พระสังฆาธิการระดับผู้ปกครอง และพระภิกษุที่เป็นต้นแบบในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อเรื่องเทวดา (2) ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดา และวัตถุมงคลในรูปแบบต่าง ๆ ในจังหวัดหนองคาย รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 รูป/คน

## 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คือ ข้อคำถามข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 3 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน 6 ข้อ

3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การวิจัย เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ และนำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์

#### 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา

4.2 รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการอื่น ๆ และข้อมูลทางสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

4.3 ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 รูป/คน และนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 รูป/คน จำนวน 20 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

#### 5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ประเด็นปัญหาของการวิจัยเป็นตัวตั้ง แล้วหาคำตอบจากข้อมูลที่เก็บและรวบรวมไว้ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว ส่วนข้อมูลสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา วิธีการนำเสนอเป็นการนำเสนอผลการวิจัยแบบเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับคืนมาทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์
2. นำแบบสัมภาษณ์ ไปวิเคราะห์ข้อมูลตามหัวข้อที่ได้สัมภาษณ์มาตามลำดับ
3. สรุปประเด็นของแต่ละหัวข้อ
4. การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
5. นำผลการวิเคราะห์ไปสังเคราะห์โดยวิธีการพรรณนา
6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

#### ผลการวิจัย

**ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1** ความมีอยู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา เทวดาตามความหมายในทางพระพุทธศาสนาคือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเทวโลก เทวดาผู้ชายคือ เทพบุตร เทวดาผู้หญิงคือ เทพธิดา อาศัยอยู่ในชั้นสวรรค์มี 6 ชั้น จึงมีชื่อเรียกว่า ฉกามาพจร ซึ่งมีความหมายถึงภพภูมิที่ยังติดอยู่ในบ่วงกามตัณหา ยังมีความอยาก ความใคร่ มีการจุติ เกิด ดับ คล้ายปุถุชนเหมือนดังโลกมนุษย์ แบ่งออกได้เป็นชั้นจตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตติ ดังที่มีปรากฏยืนยันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก และนอกจากนั้น ในทางพระพุทธศาสนายังสามารถแบ่งแยกย่อยลงไปเป็นอีก 3 ประเภทคือ สมมุติเทพ คือเทพโดยสมมุติ เช่น พระราชา พระมหากษัตริย์ อุบัติเทพ คือเทพที่เกิดโดยการอุบัติขึ้นและวิสุทธิเทพ คือผู้ที่ชำระกิเลสให้ผ่องใสแล้ว เช่น พระอริยสงฆ์ โดยการอุบัติขึ้นมาของเทวดานั้น เกิดมาจากผลบุญที่ได้เพียรกระทำสั่งสมเอาไว้ จนเกิดเป็นเหตุปัจจัยของกุศลกรรม ทั้งทางกาย วาจา และ

จิตใจ และอาศัยคุณธรรมเบื้องต้น คือ หิริ โอตตัปปะ นำพาให้ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ได้เสวยทิพย์สมบัติของเทวดา เช่น มีกายทิพย์ รัศมีทิพย์ อำนาจทิพย์ และเสวยอาหารที่เป็นทิพย์ แต่กระนั้น เทวดาก็สามารถจุติดับลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน หากหมดบุญหรือหมดอายุขัยในเทวโลกแล้ว หรือเกิดความโกรธทะเลาะวิวาทต่อกัน ดังนั้น จึงมีธรรมเนียมการปฏิบัติบูชาต่อเทวดาเพื่อการยกย่องในคุณงามความดีที่ได้กระทำตนเป็นแบบอย่าง อีกทั้งยังใช้เพื่อระลึกเป็นสติ เรียกว่า เทวานุสติ เพราะด้วยคุณธรรมที่มีอยู่ในเทวดา คือ สัปปริสธรรม 7 ประการ เพื่อให้จิตใจบังเกิดกุศลธรรมนำไปสู่ความเบิกบานและผ่อนคลาย รวมไปถึงการได้สะสมอุทิศบุญให้แก่เทวดาในการทำพิธีกรรม คือเทวดาพิธี เช่น การสงเคราะห์ บวงสรวง น้อมให้แก่เทวดา เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง และเป็นที่ยึดถือของเทวดา ซึ่งเทวดานั้นมีคำสอนรองรับในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่ามีอยู่จริง และเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกับมนุษย์ ในฐานะของสัตว์ในสังสารวัฏ ที่ต้องเวียนว่าย ตาย เกิด เช่นกันกับมนุษย์ ดังนั้น ผู้ใดที่ได้สั่งสมกระทำคุณงามความดีเอาไว้ในครั้งสมัยเป็นมนุษย์ ก็จะสามารถอุปบัติเป็นเทวดา และผู้ที่ได้เป็นเทวดาแล้วก็มีโอกาสที่จะต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์ในภพภูมิอื่น ๆ ตามเหตุตามปัจจัยของผลบุญแลคุณธรรมของตน

**ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2** ความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ได้รับอิทธิพลจากคติทางความเชื่อจากบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณมา จากวิวัฒนาการของความเชื่อทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือภูผานาค เจ้าแม่สองนาง ผีसाง นางไม้ เทวดาที่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในทางลัทธิความเชื่อดั้งเดิม และศาสนาพราหมณ์ ฮินดู อีกทั้งจากหลักฐานที่เป็นจารึกลายลักษณ์อักษร สะท้อนถึงศิลปะแขนงต่างๆ และสรรค์สร้างก่อเกิดเป็นความเชื่อ ความศรัทธา นำมาซึ่งประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมจารีต ที่ขีดเขียนเป็นภูมิปัญญาของชาวจังหวัดหนองคายมาตั้งแต่อดีต ซึ่งอัตลักษณ์ในความเป็นจังหวัดหนองคายที่สร้างรูปแบบ และแบบแผนเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดมานั้น ทุกความสัมพันธ์ ล้วนแต่มาจากแนวความคิดความเชื่อเรื่องเทวดาทั้งสิ้น แม้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่าง อาจจะดูปรัมปราและไม่สมเหตุสมผลต่อคนในยุคปัจจุบัน แต่นั่นก็แสดงถึงรากเหง้าของความเชื่อที่เมื่อลองมองย้อนกลับไปที่ทำให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนจังหวัดหนองคาย ได้นำแนวความคิดความเชื่อมาสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ที่สามารถส่งเสริมความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา และศรัทธาในความมีอยู่ของเทวดา ทำให้จารีตและพิธีกรรมบางอย่าง สามารถดำรงอยู่ได้มาหลายร้อยปี โดยที่ไม่มีใครปฏิเสธว่า เทวดาเป็นเรื่องราวไร้สาระและหาประโยชน์ไม่ได้ รูปแบบที่แสดงผ่านรูปธรรมก็ทำให้ชนรุ่นหลังสามารถรับรู้ถึงแนวความคิดนี้ได้อย่างไม่มีข้อสงสัย ค่านิยมที่ถูกปลูกฝังนี้เอง จึงทำให้สังคมจังหวัดหนองคายเกิดความสงบ เรียบง่าย และถ้อยทีถ้อยอาศัย เพราะมีศูนย์รวมใจในความเชื่อความศรัทธาอันหนึ่งอันเดียวกันนั่นเอง ถึงแม้ว่ากาลเวลาที่เปลี่ยนไป ก็อาจมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดความเชื่อไปบ้างตามยุคตามสมัย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี ที่มีคุณค่าต่อจิตใจของชาวจังหวัดหนองคาย และยังคงสะท้อนให้เห็นความสำคัญว่า ความเชื่อและพิธีกรรมย่อมนำมาซึ่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในสังคมจังหวัดหนองคาย เกิดเป็นความศรัทธาทั้งในรูปแบบนามธรรม ซึ่งได้สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสังคมแต่ละด้าน เช่น อิทธิพลต่อวรรณกรรม

ของจังหวัดหนองคาย ศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของจังหวัดหนองคาย อาทิ จิตรกรรม ประติมากรรม และ ได้ถูกผสมผสานแลกเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและยุคสมัยมาถึงปัจจุบัน

**ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3** วิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย รูปแบบด้านประเพณี พิธีกรรม ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ที่ก่อเกิดมาจากแนวคิดความเชื่อและความศรัทธาเรื่องเทวดานั้น มีทั้งที่เป็นแบบบุคลาธิษฐาน คือมีการนับถือเทวดาอย่างบุคคล หรือการมีตัวตน อันบ่งบอกถึงผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ประกอบการกุศลต่าง ๆ ย่อมเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจสามารถบันดาลความสุข และความสมหวังได้ จึงเป็นที่มาของการร้องขอ อ้อนวอน และขอพรจากเทวดา ส่วนความศรัทธาแบบธรรมาธิษฐาน คือ เชื่อมั่นในคุณความดีที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่บังเกิดความสุขใจ ปิติใจ ในการสร้างคุณดี ที่บ่งบอกว่าหากทำความดีแล้วความสุขในเทวโลกภายหน้าจะมีแก่ตนได้ ดังนั้น ความศรัทธาในสังคมชาวจังหวัดหนองคายจึงถือว่าได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากความเชื่อเรื่องเทวดานั้นเอง แต่หากว่าคนในจังหวัดหนองคาย มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกัมมสัทธา คือเชื่อเรื่องของเหตุและผลของกรรม จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิที่มองเห็นกลับมาพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้น และอิทธิพลดังกล่าวยังมีผลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อเรื่องเทวดา เพียรทำความดี ละเว้นความชั่ว ไม่หลงมัวเมาไปกับการทำผิดบาปทั้งหลาย จึงเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประเพณี ที่มีความเชื่อเรื่องเทวดาอยู่ทุก ๆ กิจกรรมของจังหวัดหนองคาย เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ด้วยการใช้เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา พลังความเชื่อ ที่ช่วยเหลือเยี่ยวยาจิตใจเมื่อขาดกำลังใจ หรือสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเอง ให้เข้าถึงหลักการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม

## อภิปรายผล

**1. ความมีอยู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา** เทวดาตามความหมายในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเทวโลก เทวดาผู้ชายคือ เทพบุตร เทวดาผู้หญิงคือ เทพธิดา อาศัยอยู่ในชั้นสวรรค์มี 6 ชั้น จึงมีชื่อเรียกว่า ฉกามาพจร ซึ่งมีความหมายถึงภพภูมิที่ยังติดอยู่ในวงกามตัณหา ยังมีความอยาก ความใคร่ มีการจุติ เกิด ดับ คล้ายปุณฺณเหมือนดังโลกมนุษย์ แบ่งออกได้เป็นชั้นจตุมหาราลิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี ดังที่มีปรากฏยืนยันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก และนอกจากนั้น ในทางพระพุทธศาสนายังสามารถแบ่งแยกย่อยลงไปเป็นอีก 3 ประเภทคือ สมมุติเทพ คือเทพโดยสมมุติ เช่น พระราชา พระมหากษัตริย์ อุบัติเทพ คือเทพที่เกิดโดยการอุบัติขึ้น และวิสุทธิเทพ คือผู้ที่ชำระกิเลสให้ผ่องใสแล้ว ได้แก่ พระตถาคต สาวกของพระตถาคต พระอรหันตชินาสพ และพระปัจเจกสัมพุทธเจ้า โดยการอุบัติขึ้นมาของเทวดานั้น เกิดมาจากผลบุญที่ได้เพียรกระทำสั่งสมเอาไว้ จนเกิดเป็นเหตุปัจจัยของกุศลกรรม ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ และอาศัยคุณธรรมเบื้องต้น คือ หิริ โอตตปปะ นำพาให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ได้เสวยทิพย์สมบัติของเทวดา เช่น มีกายทิพย์ รัศมีทิพย์ อำนาจทิพย์ และเสวยอาหารที่เป็นทิพย์ แต่กระนั้น เทวดาก็สามารถจุติดับลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน หากหมดบุญหรือ

อายุขัยในเทวโลกลงแล้ว หรือเกิดความโกรธทะเลาะวิวาทต่อกัน ดังนั้น จึงมีธรรมเนียมการปฏิบัติบูชาต่อเทวดาเพื่อการยกย่อง ในคุณงามความดีที่ได้กระทำตนเป็นแบบอย่าง อีกทั้งยังใช้เพื่อระลึกเป็นสติเรียกว่า เทวานุสติ เพราะด้วยคุณธรรมที่มีอยู่ในเทวดา คือ สัปปริสธรรม 7 ประการ เพื่อให้จิตใจบังเกิดกุศลธรรมนำไปสู่ความเบิกบานและผ่องใส รวมไปถึงการได้ละละอุทิศบุญให้แก่เทวดาในการทำปัสการกรรมคือเทวดาปัส เช่น การสงเคราะห์ บวงสรวง น้อมให้แก่เทวดา เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง และเป็นที่รักของเทวดา ซึ่งเทวดานั้นมีคำสอนรองรับในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่ามีอยู่จริง และเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกับมนุษย์ในฐานะของสัตว์ในสังสารวัฏ ที่ต้องเวียนว่าย ตาย เกิด เช่นกันกับมนุษย์ ดังนั้น ผู้ใดที่ได้สั่งสมกระทำคุณงามความดีเอาไว้ในครั้งสมัยเป็นมนุษย์ ก็จะสามารถอุบัติเป็นเทวดา และผู้ที่ได้เป็นเทวดาแล้วก็มีโอกาสที่จะต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์ในภพภูมิอื่น ๆ ตามเหตุตามปัจจัยของผลบุญและคุณธรรมของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานิยม ญาณสิทธิ ได้ทำการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติเพื่อเป็นเทวดาในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า 1. ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงเทวดาไว้ 3 ประเภท คือ 1) สมมติเทพ เป็นเทวดาโดยสมมติ 2) อุปัตติเทพ เป็นเทวดาโดยกำเนิด และ 3) วิสสุทธิตเทพ คือ การเป็นเทวดาโดยความบริสุทธิ์ ภูมิของเทวดามีทั้งหมด 16 ชั้น แต่ละชั้นต่างก็ได้กำหนดช่วงอายุในการอาศัยต่างกัน โดยพิจารณาจากผลบุญที่ได้กระทำไว้เมื่อยังเป็นมนุษย์ ประกอบไปด้วยอรุปรหม 4 ชั้น เทวโลก คือ อาณาจักรของเทพ ได้แก่ สวรรค์ 6 ชั้น ส่วนมนุษย์ ได้แก่ ภูมิของมนุษย์อยู่ชั้นชนิดเดียวกับสวรรค์ 6 ชั้น เรียกว่า กามสุคติภูมิ 2. การเป็นเทวดาในสวรรค์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นทิพย์มากมายนั้น ขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่ได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญให้ทาน รักษาศีล ทำอัฐศีลกรรมต่อท่านผู้มีศีล ตามประทีปโคมไฟ ฟังธรรม ตั้งอยู่ในศีลธรรม เจริญภาวนา มีความสัตย์ ความไม่โกรธ ความซื่อสัตย์ต่อสามี บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา เป็นต้น ดังนั้น หลักการทำบุญกุศลที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา มี 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักทาน การให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วนด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธาจะมีผลมากมีอานิสงส์มาก (2) หลักศีล รักษาศีล 5 รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ ตั้งใจงดเว้นจากบาปอกุศลทั้งหลาย ย่อมส่งผลให้อยู่เป็นสุขในภพปัจจุบันและภพหน้า (3) หลักภาวนา ได้ฟังธรรม เจริญสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน พิจารณาสภาวธรรมต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริงจนบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน 3. แนวทางปฏิบัติเพื่อไปเกิดเป็นเทวดาในพระไตรปิฎกมี 3 แนวทาง คือ 1. การให้ทาน 2. การรักษาศีล และ 3. การเจริญจิตภาวนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ได้แก่ ทานมัย การทำบุญด้วยวัตถุทาน การให้ทานด้วยข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ตั่ง เตียง และเครื่องประทีป การให้ทานจึงเป็นได้ทั้งหลักการ และแนวทางปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์นำบุคคลไปเกิดเป็นเทวดาในชั้นภูมิต่าง ๆ สิ้นมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล เพราะศีลเป็นแนวทางปฏิบัติในการสร้างวินัยในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อนำมาซึ่งความผาสุกแก่ตนเองและสังคมให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ภาวนามัย เป็นการปฏิบัติหลักภาวนาโดยอาศัยเหตุ 4 ประการ คือ กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา สามารถนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อละความชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทำตนให้รุ่งเรืองภายนอก คือ มีข้าวของ เงินทอง ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และรุ่งเรืองภายใน คือ การตั้ง

ตนอยู่ในบุญกิริยาวัตถุ 3 สามารถยังมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ให้สำเร็จด้วยอานาภาพ แห่งบุญกุศลที่ได้สั่งสมมา (พระมหานियม ญาณสิทธิ, 2564)

**2. ความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย** ได้รับอิทธิพลจากคติทางความเชื่อจากบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณมา จากวิวัฒนาการของความเชื่อทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือ พญานาค เจ้าแม่สองนาง ผีसाง นางไม้ เทวดาที่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในทางลัทธิความเชื่อดั้งเดิม และศาสนาพราหมณ์ฮินดู อีกทั้งจากหลักฐานที่เป็นจารึกลายลักษณ์อักษร สะท้อนถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ และสรรค์สร้างก่อเกิดเป็นความเชื่อ ความศรัทธา นำมาซึ่งประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมจารีต ที่ชัดเจนเป็นภูมิปัญญาของชาวจังหวัดหนองคายมาตั้งแต่อดีต ซึ่งอัตลักษณ์ในความเป็นจังหวัดหนองคายที่สร้างรูปแบบ และแบบแผนเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดมานั้น ทุกความสัมพันธ์ ล้วนแต่มาจากแนวความคิดความเชื่อ เรื่องเทวดาทั้งสิ้น แม้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่าง อาจจะดูปรัมปราและไม่สมเหตุสมผลต่อคนในยุคปัจจุบัน แต่นั่นก็แสดงถึงรากเหง้าของความเชื่อที่เมื่อลองมองย้อนกลับไปที่ทำให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนจังหวัดหนองคาย ได้นำแนวความคิดความเชื่อมาสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ที่สามารถส่งเสริมความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา และศรัทธาในความมีอยู่ของเทวดา ทำให้จารีตและพิธีกรรมบางอย่างสามารถดำรงอยู่ได้มาหลายร้อยปี โดยที่ไม่มีใครปฏิเสธว่า เทวดาเป็นเรื่องไร้สาระ และหาประโยชน์ไม่ได้ รูปแบบที่แสดงผ่านรูปธรรมก็ทำให้ชนรุ่นหลังสามารถรับรู้ถึงแนวความคิดนี้อย่างไม่มีข้อสงสัย ค่านิยมที่ถูกปลูกฝังนี้เอง จึงทำให้สังคมจังหวัดหนองคายเกิดความสงบ เรียบร้อย และถ้อยทีถ้อยอาศัย เพราะมีศูนย์รวมใจในความเชื่อความศรัทธาอันหนึ่งอันเดียวกันนั่นเอง ถึงแม้ว่ากาลเวลาที่เปลี่ยนไป ก็อาจมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดความเชื่อไปบ้างตามยุคตามสมัย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีที่มีคุณค่าต่อจิตใจของชาวจังหวัดหนองคาย และยังคงสะท้อนให้เห็นความสำคัญว่า ความเชื่อและพิธีกรรมย่อมนำมาซึ่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในสังคมจังหวัดหนองคาย เกิดเป็นความศรัทธาทั้งในรูปแบบนามธรรม ซึ่งได้สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสังคมแต่ละด้าน เช่น อิทธิพลต่อวรรณกรรมของจังหวัดหนองคาย ศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของจังหวัดหนองคาย อาทิ จิตรกรรม ประติมากรรม และได้ถูกผสมผสานแลกเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและยุคสมัยมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระจักรกฤษณ์ ธีรธมโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเทวดาในคัมภีร์จักกวาฬทีปนี ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์จักกวาฬทีปนีได้ระบุถึงแนวความคิดกับเทวดาในลักษณะพรรณนา และได้รับอิทธิพลอย่างมากจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสบางเล่ม กล่าวถึงเทวดาตามนัยแห่งข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ผิดกันแต่ว่าในคัมภีร์จักกวาฬทีปนีนั้น ค่อนข้างจะพิสดารมากกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้แต่งคือพระสิริมังคลาจารย์ มีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้ศึกษาตามรับรู้ความเพลิดเพลิน ความสลดใจของความ เป็นเทวดา คัมภีร์จักกวาฬทีปนีได้กล่าวถึงเทวดาไว้เป็นลำดับ ๆ จำนวนมากมาย พระพุทธศาสนาให้การยอมรับว่า เทวดามีอยู่จริง เทวดาเป็นผู้วิเศษในตัว คือ มีกายทิพย์ มีรัศมีงดงาม มีอายุยืน มีอาหารทิพย์ และเป็นประชากรของสวรรค์ เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ 5 และด้วยคุณวิเศษด้วยฌาน และอภิญญา เป็นต้น เทวดามาจากมนุษย์ คือ มนุษย์มีพฤติกรรมสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทำให้เกิดเป็น

เทวดาได้ โดยปฏิบัติในหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 บุญกิริยาวัตถุ 10 สัมปทา 5 วัตรบพ 7 และหลักเทวธรรมหลักปฏิบัติเหล่านี้ เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติตามและดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท คือ ตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์แต่ละชั้นตามบุญกุศลที่บำเพ็ญไว้ ในทางสังคมล้านนาไทย มีความเชื่อของเทวดามากทีเดียว มีอิทธิพลด้านวรรณกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และพิธีกรรม ซึ่งแสดงออกให้เห็นว่ารูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องราว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเทวดาที่ปรากฏตามสิ่งปลูกสร้าง ตราสัญลักษณ์ สถานที่ และโดยเฉพาะในเรื่องจิตใจของคนในสังคมที่มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้น มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาตลอดมา พร้อมกันนั้นก็คือ ความเชื่อเรื่องเทวดา บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และมีโทษประโยชน์ จึงทำให้สังคมล้านนาและสังคมไทยในปัจจุบันมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง เพราะคติความเชื่อเรื่องเทวดาได้ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทางศีลธรรมระหว่างเทวดากับมนุษย์ได้อย่างผสมกลมกลืนอย่างเหนียวแน่น ฉะนั้น คติความเชื่อดังกล่าวอาจก่อให้เกิดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตที่งดงามของไทย ที่สืบมาจากเทวดาอีกมากมาย โดยเฉพาะการอาศัยทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจากท้าวท้าวที่ป็น ที่กล่าวถึงเรื่องเทวดา อันเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดพิธีกรรมที่ทรงคุณค่ายิ่งแก่สังคมไทยเราตลอดมา (พระจักรกฤษณ์ ธีรธมโม, 2558)

### 3. วิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

รูปแบบด้านประเพณี พิธีกรรมที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ที่ก่อเกิดมาจากแนวคิดความเชื่อและความศรัทธาเรื่องเทวดานั้น มีทั้งที่เป็นแบบบุคลาธิษฐาน คือมีการนับถือเทวดาอย่างบุคคล หรือการมีตัวตน อันบ่งบอกถึงผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ประกอบการกุศลต่าง ๆ ย่อมเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจสามารถบันดาลความสุข และความสมหวังได้ จึงเป็นที่มาของการร้องขอ อ้อนวอน และขอพรจากเทวดา ส่วนความศรัทธาแบบธรรมาธิษฐาน คือ เชื่อมั่นในคุณความดีที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่บังเกิดความสุขใจ ปิติใจ ในการสร้างคุณความดี ที่บ่งบอกว่าหากทำความดีแล้ว ความสุขในเทวโลกภายหน้าจะมีแก่ตนได้ ดังนั้น ความศรัทธาในสังคมชาวจังหวัดหนองคาย จึงถือว่าได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากความเชื่อเรื่องเทวดานั้นเอง แต่หากว่าคนในจังหวัดหนองคาย มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกัมมสัทธา คือเชื่อเรื่องของเหตุและผลของกรรม จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิที่มองหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้น และอิทธิพลดังกล่าวยังมีผลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อเรื่องเทวดา เพียรทำความดีละเว้นความชั่วไม่หลงมัวเมาไปกับการทำผิดบาปทั้งหลาย จึงเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประเพณี ที่มีความเชื่อเรื่องเทวดาอยู่ทุก ๆ กิจกรรมของจังหวัดหนองคาย เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ด้วยการใช้เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา พลังความเชื่อ ที่ช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเมื่อขาดกำลังใจ หรือสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเอง ให้เข้าถึงหลักการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโน ได้ทำการวิจัยเรื่อง เทพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า เทพกับมนุษย์เกี่ยวข้องกันด้วยหลักธรรมคือกฎแห่งกรรม มนุษย์ภูมิเป็นเกณฑ์หรือเป็นแดนแห่งพฤติกรรมที่จะชักนำหมู่สัตว์ไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ กัน แม้เทพก็คือผู้ที่เคยสร้างคุณความดีไว้ เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์นั่นเอง ด้วยผลแห่งกรรมดีจึงได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามระดับของคุณธรรมที่ได้บำเพ็ญไว้ ส่วนประเด็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพนั้น พระพุทธศาสนาได้

แสดงแนวทางไว้ว่า มนุษย์ควรมีท่าทีต่อเทพด้วยการมีเมตตา มีไมตรีจิตอยู่ร่วมกันฉันมิตร และให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และร่วมเวียนว่ายในสังสารวัฏ เนื่องจากมนุษย์กับเทพต่างก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดเช่นนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้เน้นหลักธรรมสำหรับมนุษย์ เพื่อให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลาย ด้วยความไม่ประมาท ไม่ประพัตในทางเสื่อมเสีย (อกุศล) และมุ่งบำเพ็ญบุญกุศลอันจะเป็นเหตุให้เกิดในภพภูมิที่ดี (สุคติภูมิ) ส่วนผู้ที่บำเพ็ญบุญกุศลจนถึงความสิ้นอาสวะกิเลสแล้ว ย่อมไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุภาวะเช่นนี้ ยังเป็นปุถุชนก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ คือ อบายภูมิ มนุษยภูมิ และเทวภูมิ ตามอำนาจแห่งผลกรรมที่ตนได้ทำไว้ (พระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโน, 2539)

### สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ว่า ความมีอยู่ของเทวดาและจริยธรรมของเทวดาในพระพุทธศาสนา คือสัตว์ผู้ที่อาศัยอยู่ในเทวโลกในชั้นสวรรค์ มี 6 ชั้น เรียกว่า ฉกามาพจร หมายถึง ภพภูมิที่ยังติดอยู่ในวงกามตัณหา มีการจุติ เกิด ตับ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 จำพวก คือ สมมุติเทพ อุบัติเทพ และวิสุทธิเทพ การอุบัติขึ้นมาจากเทวดานั้น เกิดมาจากผลบุญที่เพียรสั่งสมและมีคุณธรรม เช่น หิริ โอตตปปะ หากหมดอายุขัยแล้วก็จุติตกลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน ความเชื่อเรื่องเทวดาของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ได้รับอิทธิพลคติทางความเชื่อจากบรรพบุรุษและทางจิตวิญญาณ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือพญานาค เจ้าแม่สองนาง ผีสง นางไม้ เทวดาที่สอดคล้องกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพราหมณ์ฮินดู ความเชื่อและพิธีกรรมย่อนำมาซึ่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในสังคมจังหวัดหนองคาย เกิดเป็นความศรัทธาทั้งในรูปแบบ นามธรรม คือ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และรูปธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อวรรณกรรม และศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของจังหวัดหนองคาย ได้ถูกผสมผสานไปตามยุคสมัยมาถึงปัจจุบัน ส่วนจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายนั้น รูปแบบพิธีกรรมจากความเชื่อเรื่องเทวดาในจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาทุกกิจกรรม มีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่ในการทำมาหากิน ละเว้นความชั่ว ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ดึงดูดถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สู่การปฏิบัติและนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

#### ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยสามารถที่จะนำเอาผลการวิจัยไปกำหนดเป็นนโยบาย ดังนี้

- (1) หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดหนองคาย หรือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ควรเปิดสอนการเรียนรู้หลักธรรมของการเป็นเทวดาอย่างเป็นรูปธรรม

(2) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ควรบูรณาการหลักธรรมต่าง ๆ ของการมาเป็นเทวดาตามหลักพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ ในการสร้างรูปแบบจริยธรรมของเทวดาในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

### **ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้**

จากการวิจัย สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้ คือ

(1) ส่งเสริมด้านความรู้ทางด้านแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดาให้ครอบคลุมทุกอำเภอ ในจังหวัดหนองคาย เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรมของการเป็นเทวดา เรื่องเทวดาจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่มีเรื่องราวและความเป็นมาอย่างชัดเจนในพระไตรปิฎก แต่ก็ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในหมู่คนทั่วไปว่าเทวดามีจริงหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทวดาไขว้เขวและถูกนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น เกิดร่างทรงขึ้นมาเป็นจำนวนมาก โดยอ้างเป็นเทวดานำเรื่องราวเกี่ยวกับเทวดาไปสร้างช่องทางทำมาหากินที่ผิดศีลธรรม เป็นต้น สังคมไทยจึงควรที่จะมีการจัดระเบียบเรื่องเกี่ยวกับเทวดาอย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดการบูชาตามทิศทางที่ควรเป็น คือ การบูชาในคุณงามความดี และแนวทางปฏิบัติต่อเทวดาอย่างถูกต้อง

(2) ควรศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดาที่ปรากฏในสังคมไทยร่วมด้วย เพื่อให้เกิดการศึกษาเปรียบเทียบและถ่วงถ่วงเป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ตรงตามหลักธรรมคำสอน เพื่อแก้ไขวิกฤตศรัทธาที่ไม่ถูกต้องให้กลับกลายเป็น สัมมาทิฐิ และสัมมาปฏิบัติต่อไป

### **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป**

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

(1) ควรศึกษาความเชื่อเทวดากับพระพุทธศาสนาในศาลาแก้วกู่จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาและสร้างองค์ความรู้ และเป็นการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ

(2) ควรศึกษาจริยธรรมจากความเชื่อเรื่องพญานาคในจังหวัดหนองคาย

(3) ควรศึกษาการพัฒนางานองค์ความรู้จริยธรรมของเทวดาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

(4) ควรศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาและความเชื่อในจังหวัดหนองคายจากคัมภีร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนาหายาน

(5) ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องเทวดาในจังหวัดหนองคาย และภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย

(6) ควรศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการบูชาเทวดาในจังหวัดหนองคายที่มีต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

## เอกสารอ้างอิง

- แก้วธารา (นามแฝง). (2556). *ภวนัยักษ์*. กรุงเทพมหานคร : พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนตติ้งส์.
- พระครูวินัยธรสุเทพ อภิณฺโญ. (2539). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทพในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจักรกฤษณ์ ธีรธมฺโม. (2558). ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเทวดาในคัมภีร์จักกวางทตฺตปิ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- พระมหานิยม ญาณสิทธิ. (2564). วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติเพื่อเป็นเทวดาในพระไตรปิฎก. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเสาร์คำ ธมฺมวโร (อิหล้า). (2560). การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการประทุม จารุวิโส (ปรางมาศ). (2554). การศึกษาเปรียบเทียบเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทพในทัศนะของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.